

Рибалка та його душа

Щовечора виходив у море молодий Рибалка й кидав нерет. Коли вітер віяв із суходолу, він не ловив нічого, бо то був злий чорнокрилий вітер, і бурхливі хвилі здіймалися йому назустріч. А коли вітер віяв із моря, риба піднімалася з глибин і потрапляла в сіті — Рибалка відносив її на базар і продавав.

Щовечора виходив він у море, й одного разу нерет був такий важкий, що він насилу спромігся затягти його у човен. Засміявся Рибалка й мовив до себе: "Схоже, я упіймав усю морську рибу, або виловив якесь чудовисько, що здивує людей, або якусь потвору, що її схоче мати велика Королева". І він потягнув щосили за грубі мотузки. Аж напнулися на руках жили, схожі на блакитні емалеві смужки на бронзовій вазі. Він потягнув за тонкі мотузки, і кільце пласких корків піднімалося дедалі вище, й нарешті над водою показалася й сітка.

Проте не було в ній ані риби, ані чудовиська, ані потвори, а тільки маленька Русалонька, що міцно спала.

Волосся її було як мокре золоте руно, а кожна волосинка — як нитка щирого золота у кришталевому кубку. Тіло її було як слонова кістка, а хвіст — зі срібла та перлів. Срібно-перлистий був її хвіст, і зелені водорості морські обкручувалися довкола нього; вушка її були як мушлі морські, а уста — як корали. Холодні хвилі омивали її холодні груди, і кришталіки солі блищали на повіках її.

Вона була такою прегарною, що коли молодий Рибалка її побачив, його переповнило зачудування, і він простяг руку, щоб підтягнути нерет ближче, нахилився над бортом і схопив її в обійми. Та щойно він торкнувся її, вона скрикнула, як налякана чайка, прокинулася і з жахом подивилася на нього своїми фіалково-аметистовими очима і спробувала

визволитися. Але він міцно пригорнув її до себе, бо не хотів із нею розлучатися.

І коли побачила вона, що не може вирватися, то залилася слізьми і промовила:

— Благаю, відпусти мене, бо я — єдина дочка Морського царя, і батько мій старий і самотній.

Але Рибалка відрік:

— Не відпущу тебе, доки ти не даси обіцянки, що коли б я тебе не покликав, ти з'явишся і співатимеш для мене, — риба дуже любить слухати пісні Мешканців моря, і будуть нерети мої завжди повні.

— Ти справді відпустиш мене, якщо я дам таку обіцянку? — вигукнула Русалка.

— Істинна правда, відпущу, — сказав молодий Рибалка.

І дала вона обіцянку, якої він забажав, і скріпила її клятвою Мешканців моря. Він послабив обійми, Русалка вислизнула у воду й уся тремтіла від незрозумілого страху.

Щовечора виходив у море молодий Рибалка, кликав Русалоньку, випливала вона на поверхню і співала для нього. Навколо неї водили таночки дельфіни, а мартини кружляли над головою.

А співала вона дивовижну пісню. Йшлося в тій пісні про Мешканців моря, що женуть свої підводні отари від гроту до гроту і носять на плечах малечу; йшлося в ній про Тритонів із довгими зеленими бородами і волохатими грудьми, які сурмлять у великі кручені мушлі, коли Цар повз них проходить; йшлося в ній про царський палац бурштиновий, зі смарагдовим дахом й підлогою з перлів яскравих; йшлося в ній про садки

на дні моря, де гігантські ажурні коралові гілки безнастанно колишуться, мріють, а між ними рибки ширяють, як срібні пташки, й анемони туляться до скель, і у жовтих брижах піску нерестяться молоді лососі. Вона співала про велетенських китів, що припливають із північних морів, а з плавців їхніх звисають гострі крижані бурульки; і про Сирен, які обіцяють такі спокуси, що купці змушені заливати собі вуха воском, тільки б їх не чути, не стрибнути у воду і не втопитися; і про затонулі галери з високими щоглами, про замерзлих моряків, що вчепилися в снасті, і про скумбрій, які впливають у відкриті ілюмінатори і випливають звідти; і про маленьких вусоногих рачків — славетних мандрівників, що обліплюють днища суден і рушають у навколосвітні подорожі; і про каракатиць, що селяться на схилах скель, простягають свої довгі кінцівки і роблять темряву, коли забажають. Вона співала про молюска-наутилуса: у нього є власний опаловий човник із шовковим вітрильцем; і про щасливих Тритонів, які грають на арфі й здатні приспати самого Тритона Великого; про малих діточок, які сідлають здоровезних слизьких морських черепах, катаються на них верхи і регочуться; і про Русалок, які лежать у білій піні та простягають руки до мореплавців; і про морських левів з вигнутими іклами; і про морських коней із розпатланими гривами...

І коли вона співала, зграї тунців випливали з глибин послухати її, і молодий Рибалка закидав свої сіті й виловлював їх, а інших риб він протинав острогою. І коли човен його наповнювався, Русалонька пірнала в Море, усміхаючись до нього.

Проте ніколи не наближалася вона до нього так, щоб він міг її торкнутися. Часто-густо він кликав до неї та благав про це, але вона не давалася; а коли він намагався її схопити, то пірнала у воду, як морський котик, і більше того дня вже не показувалася. З кожним днем її голос звучав для нього дедалі солодше. Таким солодким був голос її, що Рибалка забував про свої сіті, про свою спритність, про свою справу. Золотоокі Тунці з червоними плавцями пропливали косяками, але він їх не помічав. Острога лежала поруч із ним забута, і плетені лозові кошики стояли порожні. З вустами, готовими до поцілунку, з очима, тьмяними від подиву, лежав він у своєму човні, і все вслухався і вслухався, поки не

огортала його морська імла, поки місяць, блукаючи, не заливав сріблом його засмаглі руки й ноги.

Одного вечора від покликав Русалку і сказав:

— Русалонько, Русалонько, я кохаю тебе! Візьми мене собі за нареченого, бо я кохаю тебе.

Але Русалка похитала головою.

— Ти маєш людську душу, — відказала вона. — Якби ти відрікся од своєї душі, тоді я могла б тебе покохати.

І молодий Рибалка сказав собі: "Яка мені користь від душі? Я не можу її побачити. Я не можу її торкнутися. Я вижену її геть, і матиму щастя". У нього вихопився вигук радості, він підвівся у своєму розписному човні і простягнув руки до Русалки.

— Я прожену свою душу, — вигукнув він. — І ти станеш мені за наречену, і в глибинах Моря житимемо ми разом, і все, про що ти співала, ти покажеш мені, і все, чого ти забажаєш, я виконаю, і ми ніколи не розлучимося.

І Русалонька засміялася від радості й затулила личко руками.

— Але як мені прогнати свою душу? — крикнув молодий Рибалка. — Розкажи, як мені це зробити, і повір, я все зроблю.

— Гай-гай! Я не знаю, — зітхнула Русалонька. — Мешканці моря не мають душі.

І пірнула вона в глибину, позирнувши на нього тужливо.

І от рано-вранці наступного дня, коли сонце тоненькою смужкою, завширшки з людську долоню, піднялося над пагорбами, молодий Рибалка вирушив до будинку Священника і тричі постукав у двері.

Церковний служка визирнув через хвіртку і, побачивши хто там, відімкнув засувку та сказав:

— Заходь.

Молодий Рибалка увійшов, став навколішки на духмяний очерет на підлозі й покликав Священника, що читав святу Біблію, такими словами:

— Отче, я закохався в морську істоту, а душа заважає мені з'єднатися з коханою. Розкажіть, як мені позбутися душі, бо, правду кажучи, мені від неї ніякої користі. Яку вартість для мене має душа? Я не можу її помацати. Я її не знаю.

А Священник ударив себе в груди і заволав:

— Горе, горе, ти збожеволів! Ти об'ївся отруйним зіллям, бо душа — найблагородніша частина людини, дарована нам Богом для шляхетної мети. Немає нічого ціннішого за людську душу, жодна земна річ не варта її. Вона дорожча за все золото світу, цінніша за всі коштовності царські. Тому, сину мій, облиш і думати про таку справу, бо це гріх, якому немає прощення. А ті морські істоти, вони прокляті, і хто водиться з ними, також проклятий. Вони як звірина, що не відрізняє добра від зла, і не за них віддав своє життя наш Господь.

Очі молодого Рибалки наповнилися слізьми, коли він почув дошкульні слова Священника; підвівся він із колін і звернувся до нього:

— Панотче, фавни живуть по лісах і радіють із цього, а на урвищах морських сидять Тритони зі своїми арфами з червоного золота. Дай мені стати таким, як вони, заклинаю, бо їхнє життя подібне до життя квітів. А

душа? Що душа? Який мені зиск від неї, якщо вона не дає мені з'єднатися з коханою?

— Тілесна любов гріховна, — вигукнув Священик і насупився. — Гріховні і порочні язичницькі створіння, яких Господь мимоволі допустив у свій світ. Прокляті будуть Фавни по лісах, прокляті будуть Морські співці! Я чую їх ночами, вони хочуть відірвати мене від молитов і чоток. Вони стукотять у віконце моє і регочуть. Вони нашіптують мені на вухо історії своїх небезпечних розваг. Вони зваблюють мене спогадами, а коли я молюся, перекривлюють мене. Прокляті вони, кажу тобі, прокляті. Немає для них ні раю, ні пекла, і немає їм де проставляти ім'я Господнє!

— Панотче, — мало не заплакав молодий Рибалка, — ти сам не відаєш, що кажеш. Якось у нерет мій потрапила донька Царя морського. Гарніша вона за ранкову зорю, світліша за місяць. За її тіло віддам я свою душу, за її кохання зречуся раю. Розкажи мені те, про що я благаю тебе, і відпусти з миром.

— Геть! Геть! — закричав Священик. — Твоя коханка проклята, і тебе проклянуть разом із нею.

І не дав він Рибалці благословення, а виштовхав за двері.

І пішов молодий Рибалка на ринкову площу, і повільними були його кроки, і похнюпив він голову, як людина у горі.

А коли торгівці уздріли його, почали перешіптуватися між собою, й один із них наблизився до Рибалки, покликав його на ім'я та сказав:

— Що маєш ти на продаж?

— Я продам тобі свою душу, — відіззався той. — Благаю, купи її в мене, бо надокучила вона мені. Яка мені користь від моєї душі? Я не бачу її. Я не можу її торкнутися. Я не знаю її.

Але торгівець почав із нього кепкувати:

— А нам яка користь із людської душі? Вона не варта і ламаного шеляга. Продай нам своє тіло в рабство — і ми вдягнемо тебе у бірюзово-пурпурні шати, дамо тобі перстень на руку і зробимо улюбленцем великої Королеви. Але не кажи ані слова про душу, вона для нас ніщо, і не може нічим прислужитись.

А молодий Рибалка подумав собі: "Як дивно! Священик каже, що душа — цінніша за все золото світу, а торгівці кажуть, що вона не варта і ламаного шеляга". І пішов він із ринкової площі, і спустився на берег моря, і замислився, що ж йому робити.

І опівдні пригадав він, як один з його товаришів, який збирав різне зілля, розповідав про молоду Чаклунку, що мешкає у скелястій печері біля затоки і дуже добре знається на чарах. І помчав він до неї, бо прагнув позбутися своєї душі, так що хмара піщана летіла за ним, здійнята його швидкими ногами. І Чаклунці залоскотало в долоні, і здогадалася вона, що він іде до неї, і засміялася вона, і волосся руде розпустила по плечах. Вкрита запоною рудого волосся, стояла Чаклунка на вході до печери, тримаючи в руці гілочку дикої цикути, що саме розквітла.

— Чого бракує тобі? — гукнула вона, коли він підійшов, задиханий, і схилився перед нею. — Риби у нереті, коли вітер незгідний? Я маю сопілочку з очерету і щойно заграю на ній, кефаль запливає в затоку. Але має сопілка ціну, красеню юний, ціну має вона... Чого бракує тобі? Чого тобі бракує? Шторму, який кораблі поруйнує і винесе хвилями на берег скрині з багатими скарбами? Я можу викликати більше штормів, ніж вітер, а решетом і цеберком з водою я здатна пустити великі галери на дно морське. Але ціну я маю, красеню юний, ціну я маю на це... Чого бракує тобі? Чого тобі бракує? Я знаю квітку одну, що цвіте в долині, і, крім мене, ніхто про неї не відає. Має вона пелюстки пурпурові, і в серці у неї зірка, і соком сочиться вона білим, немов молоко. Щойно торкнешся ти квіткою тою жорстких вуст Королеви, як піде вона за тобою аж на

край світу. Ложе покине вона чоловіка свого, Короля, й аж на край світу піде за тобою. Але ціну вона має, красеню юний, має вона свою ціну... Чого бракує тобі? Чого тобі бракує? Можу я розтовкти жабу в ступці та зробити з неї відвар, і мішати відвар той рукою мерця. Бризни цим трунком на ворога свого, поки він спить, — і тоді обернеться твій ворог на чорну гадюку, і рідна мати його не впізнає і вб'є. Колесом можу я зняти Місяць з небес, а в кристалі можу тобі показати я Смерть... Чого бракує тобі? Чого тобі бракує? Скажи мені, чого ти бажаєш, і бажання твоє я здійснию, тільки ціну заплатиш мені, красеню юний, ціну заплатиш мені.

— Я бажаю дрібнички, — відповів молодий Рибалка, — але Священик розгнівався на мене і вигнав геть. Я бажаю дрібнички, але торгівці узяли мене на кпини й відмовили. Ось тому я до тебе прийшов, хоч люди і звуть тебе злою, і якою б ціна не була, я готовий її заплатити.

— Чого ж бажаєш ти? — спитала Чаклунка, наближаючись до нього.

— Я хочу позбутися своєї душі, — відповів молодий Рибалка.

Чаклунка зблідла, і здригнулась, і затулила лице своє синьою мантиєю.

— Красеню юний, о красеню юний, — прошепотіла вона, — це річ пекельна.

Він відкинув із чола свої каштанові кучері і засміявся.

— Душа моя для мене ніщо, — заявив він. — Я не можу бачити її. Я не можу помацати її. Я не знаю її.

— А що даси ти мені, якщо я навчу тебе? — запитала Чаклунка і подивилась на нього своїми чудовими очима.

— П'ять золотих, — відповів він. — А ще мої нерети й сіті, верболозову хатку, в якій я живу, й човен розписний, в якому я в море виходжу. Тільки навчи мене, як позбутися тієї душі, і віддам тобі все, що я маю.

Чаклунка засміялася з нього глузливо і вдарила гілочкою цикути.

— Я можу перетворити осіннє листя на золото. Я можу наткати срібла з місячного проміння, якщо захочу. Той, кому я служу, багатший на всіх земних королів і має їхні володіння в своїй руці.

— Що ж тоді можу тобі я дати? — скрикнув Рибалка, — якщо ціна твоя ані золото, ані срібло?

Чаклунка ніжно торкнулася його волосся своєю тонкою білою рукою.

— Повинен ти потанцювати зі мною, красеню юний, — прошепотіла вона й усміхнулася до нього.

— Оце й усе? — здивувався молодий Рибалка і став на рівні ноги.

— Оце й усе, — відповіла вона і знову всміхнулася до нього.

— Тоді на заході сонця в таємному місці танцюватимемо ми разом, — погодився він. — А коли натанцюємося, скажеш мені, чого я бажаю.

Вона похитала головою.

— При повному місяці, при повному місяці, — прошепотіла, а там озирнулася навсід і прислухалася. Синя пташка зі скімленням випурхнула з гнізда і закружляла над дюнами, а три попелясті птахи прошелестіли крізь жорстку сіру траву і засвистали одна до одної. Тиша стояла кругом, тільки хвилі шуміли внизу й шурхотали жорсткою.

Чаклунка простягла руку, поманила його до себе і притулилася сухими вустами до вух його.

— Сьогодні увечері ти мусиш прийти на вершину гори, — зашепотіла.
— Це шабаш, день сьомий, і там буде Він.

Молодий Рибалка здригнувся і позирнув на неї, а вона вишкірила зуби і зареготала.

— Хто це Він, по якого ти говориш? — запитав.

— Байдуже! — відповіла вона. — Ти маєш піти ввечері, і стати під гіллям граба, і чекати на мене. Якщо кинеться на тебе чорний пес, вдар його лозиною, і він утече. Якщо сова заговорить до тебе, не відповідай. Коли місяць стане повним, я буду з тобою, і ми танцюватимемо на траві.

— Але ти присягаєшся, що навчиш, як позбутися душі моєї? — наполягав Рибалка.

Чаклунка вийшла на сонячне світло, і вітер розвіяв її руді коси.

— Клянуся ратицями цапа, — була її відповідь.

— Ти найкраща з усіх відьом, — вигукнув молодий Рибалка, — і я радо танцюватиму з тобою на верхівці гори. Хотів би я, справді, щоб ти забажала від мене золота або срібла.

Але то твоя ціна, і ти отримаєш її, хоча це й дрібниця.

Він зняв перед нею шапку, вклонився низенько й побіг назад до міста, щасливий і радісний.

Чаклунка дивилася йому вслід, і коли він зник з очей, увійшла до печери, витягла з різьбленої кедрової скриньки дзеркало, встановила рівненько, запалила перед ним на вуглинках вербену й почала вдивлятись у кільця диму. За хвилику вона сплеснула в долоні у гніві.

— Він мав бути моїм! — вигукнула. — Вона не вродливіша за мене.

І того вечора, коли піднявся місяць, молодий Рибалка пішов на вершину гори і став під гіллям граба. Як блискучий металевий щит лежало внизу море, і тіні рибальських човнів тяглися по затоці. Велика сова з жовтими мерехтливими очима покликала його на ім'я, але він не озивався. Чорний пес підбіг до нього і загарчав. Рибалка вдарив його лозиною, і той щез скавучачи.

Опівночі почали злітатися відьми, немов кажани.

— Тьху! — кричали вони, щойно торкнувшись землі. — Тут є хтось чужий!

І вони принохувалися, перегукувалися одна з одною, розмахували руками. Останньою з'явилася молода Чаклунка; її руде волосся маяло на вітрі. Була вона вдягнена в золоту парчеву сукню, з вишитим павичевим оком, і маленький каптурик зеленого оксамиту вкривав її голову.

— Де він, де він? — заверещали відьми, побачивши її, та вона тільки засміялася, підбігла до граба, ухопила рибалку за руку, вивела на місячне саяво й почала танок.

Вони кружляли і кружляли, і молода Чаклунка підстрибувала так високо, що він бачив червоні закаблуки її черевичків. Раптом поруч із танцюристами залунав шалений стукіт кінських копит, але самого коня не було видно, і Рибалка злякався.

— Хутчіш! — вигукнула Чаклунка, охопила руками його шию, й гаряче дихання обпалило йому щоки. — Хутчіш, хутчіш! — заходилася вона, і здавалося, сама земля закрутилася в неї під ногами, а Рибалка сильно стривожився, і охопив його великий жах через якусь нечестиву істоту, що за ним чатувала, і нарешті він усвідомив, що у тіні великої скелі проступають обриси постаті, якої він досі не бачив.

То був чоловік в убранні з чорного оксамиту на кшталт іспанського. Обличчя його було навдивовижу бліде, а вуста палали, як вогняно-червона квітка. Мав він утомлений вигляд і, прихилившись до скелі, й погладжував держално кинджала. Поруч на траві лежав капелюх із плюмажем, пара шкіряних рукавичок, облямованих золоченим мереживом і розшитих річковими перлами в дивовижний візерунок. Короткий плащ, підбитий соболем, звисав із плеча його, а витончені білі руки були всіяні дорогоцінними перснями. Важкі повіки нависали над очима.

Молодий Рибалка дивився на нього, як заворожений. Нарешті погляди їхні зустрілися, й де б він не опинявся в танку, здавалося йому, що той чоловік не зводить із нього очей.

Рибалка почув, що Чаклунка зареготала, ухопив її за талію й шалено закружляв по колу.

Раптом десь у лісі загавкав собака, і танцюристи завмерли, а потім почали парами підходити до того чоловіка й цілувати йому руку. Коли вони це робили, по його гордовитих вустах пробігала тонка посмішка, ніби брижилась вода від тріпотіння пташиних крил. У тій посмішці не було зневаги. Він і далі не зводив очей з молодого Рибалки.

— Ходімо, поклонімося, — прошепотіла Чаклунка, і потягла його за руку, і непереборне бажання зробити, як вона просить, охопило Рибалку, і він рушив за нею. Та коли він наблизився, то, сам не відаючи чому, перехрестився і вигукнув ім'я Господнє.

Тільки-но він так зробив, усі відьми завищали, мов яструби, і розлетілися геть, а бліде обличчя, що за ним спостерігало, перекошилося від жорстокого болю. Чоловік рушив до невеличкого гаю і свиснув. Міцний іспанський кінь у срібній вузді підскочив до нього. Чоловік стрибнув у сідло, озирнувся й поглянув на Рибалку з сумом.

Рудокоса Чаклунка також спробувала була відлетіти, але Рибалка схопив її за зап'ясток і тримав міцно-міцно.

— Відпусти мене, — благала вона, — дай мені відлетіти. Адже назвав ти ім'я Того, кого називати не можна, і зробив знак, на який не можна дивитися.

— О ні, — відповів він, — я не відпущу тебе, доки ти не відкриєш мені секрету.

— Якого секрету? — Чаклунка викручувалася в його руках, як дика кішка, й кусала губи, на яких виступила піна.

— Ти знаєш якого, — була його відповідь.

Ясно-зелені очі Чаклунки затуманилися слізьми, і мовила вона до Рибалки:

— Проси що завгодно — окрім цього!

Засміявся він і притиснув її ще міцніше.

І коли побачила вона, що не зуміє звільнитися, промовила пошепки:

— Хіба я не така ж вродлива, як Дочка моря? Не така гожа, як мешканка синіх глибин?

І вона почала лащитися до нього, тулитися близенько.

А він відштовхнув її, насупившись, і заявив:

— Якщо ти зламаєш присягу, яку дала, я уб'ю тебе, підступна відьмо.

Чаклунка посіріла на обличчі, як пуп'янок на дереві Юди, й аж пересмикнулася.

— Хай буде так, — пробурмотіла вона. — Це твоя душа, не моя. Роби з нею, що тобі заманеться.

І витягла вона з корсажу гострий ніжик з рукояттю з зеленої шкіри змії й подала йому.

— І що мені з ним робити? — здивувався Рибалка.

Вона помовчала трохи, і на обличчі її застиг вираз жаху. Тоді відкинула вона волосся з чола, усміхнулася загадково й заговорила:

— Те, що люди називають тінню від тіла, — зовсім не тінь від тіла, а тіло душі. Стань на березі Моря спиною до місяця і відріж від ніг своїх тінь свою, яка є тілом душі, і звели душі своїй полишити тебе, і вона підкориться наказу.

Затремтів молодий Рибалка.

— Це правда? — прошепотів він.

— Правда, і краще було б, якби не розповіла я цього тобі, — вигукнула Чаклунка й охопила, ридаючи, його коліна.

Він визволився від неї, полишивши її на густій траві, підійшов до краю урвища, застромив ножа за пасок і подався назад.

А Душа його, що жила в ньому, благала:

— Гай-гай! Ми з тобою жили всі ці роки, я служу тобі день у день. Не проганяй мене, не відсилай геть. В чому моя провина?

А молодий Рибалка засміявся:

— Твої провину тут немає, але не маю я в тобі потреби. Наш світ широкий, є ще Небеса й Пекло, й оте тьмаве сутінкове пристановище між ними. Іди, куди тобі заманеться, але не турбуй мене, бо кохання моє мене кличе.

А Душа вмовляла його так жалісливо, та він не хотів слухати, а скакав із каменя на камінь зграбними, як у молодого цапка, ногами й нарешті зійшов на рівну землю, на жовтий берег моря. Стрункий, із бронзовим тілом, як статуя, висічена давньогрецьким скульптором, стояв він на піску спиною до місяця, а з піни Моря простягалися до нього білі руки й вабили його, а з хвиль здіймалися примарні постаті та складали йому шану. Перед ним летіла його тінь, яка є тілом душі, а за ним висів місяць у золотаво-медовій височині.

І сказала йому Душа його:

— Якщо ти і справді мусиш прогнати мене від себе, не виганяй мене геть без серця. Світ такий жорстокий, дай мені із собою серце своє.

Рибалка похитав головою й усміхнувся.

— А чим би я кохав кохану мою, якби віддав тобі серце? — вигукнув він.

— Зглянься на мене, — благала його Душа, — дай мені серце своє, бо світ дуже жорстокий, і я боюся.

— Серце моє віддане коханій, — відрік він, — тож не зволікай і йди собі.

— А хіба не можу кохати я? — спитала його Душа.

— Іди звідси, бо не маю в тобі потреби, — вигукнув молодий Рибалка, вихопив ніжик із рукояттю з зеленої шкіри змії, відтяв свою тінь він ніг, і Душа підвелася, і стала перед ним, і поглянула на нього, і була вона його точною подобою.

Він відступив, застромив ніж за пасок, і почуття благоговійного страху охопило його.

— Іди собі, — промимрив він, — і не показуйся мені на очі.

— О ні, ми ще мусимо зустрітися, — сказала Душа. Голос її був тихий, як звук флейти, і губи ледь ворушилися, коли вона говорила.

— Як це ми зустрінемося? — вигукнув молодий Рибалка. — Ти ж не супроводжуватимеш мене в глибини моря?

— Один раз на рік я приходитиму на оце місце й кликатиму тебе, — мовила Душа. — Хтозна, чи не стану тобі я в пригоді.

— Як ти можеш стати мені в пригоді? — здивувався молодий Рибалка. — Але хай буде по-твоєму.

І він кинувся в море, і Русалонька піднялася з глибин назустріч, обвила його шию руками й поцілувала у вуста.

А Душа стояла на безлюдному березі й дивилася на них. І коли вони зникли в глибочіні Моря, вона заплакала і потяглася геть через болото.

Минув рік, і Душа повернулася на берег Моря й покликала молодого Рибалку, і той вплив із глибин та озвався:

— Для чого ти кличеш мене?

І відповіла Душа:

— Наблизься, я хочу поговорити з тобою про дивовижні речі.

І наблизився він, і приліг на міліні, і поклав руку під голову, і приготувався слухати.

І розповіла йому Душа:

— Коли ми розійшлися, розпочалася моя подорож на схід. Зі Сходу походить уся мудрість. Шість днів тривала мандрівка, і вранці сьомого дня вона привела мене у країну Татар. Мені довелося присісти в затінку дерева тамариску, щоб сховатися від сонця. Земля там суха, випалена спекою. Люди совалися по рівнині, як мухи повзають по тарелі з полірованої міді.

Опівдні над пласким обідком землі знялася хмара іржавої куряви. Коли Татари побачили її, вони напнули свої розписні луки, осідлали незграбних коней і помчали назустріч хмарі. Жінки з галасом квапливо ховались на підводах за повстяними завісами.

У сутінках Татари повернулися, але п'ятьох бракувало, а деякі були поранені. Вони запрягли своїх коней у підводи і поспішно від'їхали. Троє шакалів вилізли з печери й дивилися їм услід. Потім вони понюхали повітря й побігли потроху в іншому напрямку.

Коли зійшов місяць, на рівнині загорілося багаття. Навколо багаття на килимках сидів гурт купців. Їхні верблюди були прив'язані до кілків у них за спинами, а їхні служники-негри ставили намети з дублених шкір на піску і робили високу огорожу з шпичакуватої груші.

Побачивши мене, ватажок купців підвівся, витягнув меч і спитав, яка в мене справа. Оскільки я маю твій образ, вони побачили перед собою юнака.

І я, тобто цей юнак, відповів, що у своїй країні я був Князем і що втікаю від Татар, які хотіли взяти мене в рабство. Ватажок засміявся і показав мені п'ять голів, настромлених на високі бамбукові палі.

Тоді він спитав, хто є пророк Божий, і я відповів: "Магомет".

Почувши ім'я фальшивого пророка, він уклонився, взяв мене за руку і всадовив поруч із собою. Негр приніс мені кобилячого молока у дерев'яній мисці та шматок смаженої ягнятини.

На світанку ми вирушили в путь. Я їхав верхи на рудому верблюді, а попереду біг скороход зі списом в руці. По боках у мене їхали воїни, слідом тяглися мули, навантажені крамом. Караван нараховував сорок верблюдів, а мулів було два рази по сорок.

Ми виїхали з країни Татар до країни тих, хто проклинає Місяць. Ми бачили Грифонів, що стерегли своє золото на білих скелях, бачили лускатих Драконів, що спали у своїх печерах. Пробираючись горами, ми затамовували подих, щоб не завалили нас снігові лавини, й усі затуляли очі марлевими пов'язками. Коли ми переходили через долини, Пігмеї поціляли нас стрілами, заховавшись у дуплах дерев, а ночами ми чули, як несамовиті люди б'ють у свої барабани. Діставшись Країни Мавп, ми розклали перед ними фрукти, й вони нас не зачіпали. Коли ми опинилися біля Вежі Змій, ми напоїли їх теплим молоком із мідних чаш, і вони пропустили нас далі. Тричі під час подорожі опинялися ми на берегах

річки Окс — Амудар'ї. Ми переправлялися на дерев'яних плотах з великими шкіряними пухирями. Річкові коні лютували на нас і хотіли знищити. Бачачи їх, наші верблюди тремтіли.

Володарі кожного міста обкладали нас даниною, але не дозволяли заходити до міста. Вони кидали нам хліб через міські мури, а також маїсові булочки, запечені в меді, печиво з найкращого борошна з фініками. За кожну сотню кошиків ми давали їм одну бурштинову намистину.

Коли селяни бачили, що ми наближаємося, вони труїли воду в колодязях і втікали у верхів'я гір. Ми боролися з Магадами, які народжуються старими й молодшають і молодшають із року в рік, а вмирають малими дітьми; і з Лактроями, що називають себе дітьми тигрів і розмальовують шкіру жовтими та чорними смугами; і з Орантами, які ховають своїх мертвих на верхівках дерев, а самі живуть у печерах, щоб їхнє божество Сонце не вбило їх; і з Кримнянами, що обожнюють крокодилів і плетуть для них сережки із зеленої трави та годують вершковим маслом і свіжою дичиною; і з Агазонбами, в яких песячі морди; і з Сібанами, що мають кінські ноги й випереджають коней у бігу... Третина нашої ватаги загинула в боях, третина померла від злигоднів. Решта тихцем змовлялася проти мене, вважаючи, що я — причина їхньої злої долі. Тоді я витяг з-під каменя рогату гадюку і дав їй вжалити мене. Побачивши, що це мені не зашкодило, вони страшенно перелякалися.

На четвертий місяць дісталися ми міста Іл-лель. Стояла ніч, коли ми увійшли до гаю поза міськими мурами. Повітря пашіло спекою, бо місяць був у Скорпіоні. Ми зривали з дерев стиглі гранати, вичавлювали з них солодкий сік і пили, пили. Потім полягали на килимки та чекали приходу ранку.

На світанку ми повставали і постукали у ворота міста. Були ті ворота з червоної бронзи, з викарбуваними драконами — морськими і крилатими. Вартові визирнули з бійниць і запитали, в якій ми справі. Тлумач нашого каравану відповів, що з'явилися ми з Сирії з багатим

крамом. Вартові взяли заручників, пояснили, що відчинять нам браму опівдні, й наказали чекати.

Опівдні відчинили вони браму, ми увійшли в місто, й одразу ж нас оточили люди, що приїхали верхи на нас подивитися, і вісник оголосив про наше прибуття, гукаючи через велику мушлю. Стояли ми на ринку, і негри розв'язували великі сувої з візерунчастими тканинами, й відкривали різьблені сикоморові скрині. А коли вони завершили свою роботу, купці повиставляли свій небачений крам: навощену полотнину з Єгипту, пурпурні губки з Тиру та сині драпування з Сидону, келихи холодного бурштину і вишукані кришталеві вази, а ще чудернацькі жбани з відпаленої глини. З плаского даху якогось будинку за нами спостерігала група жінок. Одна з них сховала обличчя під маскою з визолоченої шкіри.

У той перший день прийшли жерці й мінялися з нами товаром, на другий день прийшло панство, а на третій день прийшли ремісники й невольники. Так у них повелося з усіма торговцями, що прибували до міста.

Ми затрималися на чотири тижні, і місяць небесний пощербився, я стомився й пішов блукати вулицями, і потрапив до саду їхнього божества. Жерці у жовтому вбранні мовчазно совалися поміж високих дерев, а на підмурку з чорного мармуру стояв рожево-червоний будинок — святилище їхнього божества. Двері були полаковані, з рельєфними золотими зображеннями биків і павичів. Покатий дах був із бірюзової порцеляни, а з навісів гірляндами спускалися маленькі дзвоники. Коли Білі горлиці, пролітаючи, торкалися крилами дзвоників, і ті починали ніжно дзеленчати.

Перед храмом був ставок із прозорою водою, вимощений смугастим оніксом. Я влігся біля нього і торкнувся блідими своїми перстами розлогого листа. Один із жерців наблизився до мене й зупинився позаду. Він був узутий у сандалії — один із м'якої зміїної шкіри, а другий із пташиного пір'я. На голові в нього красувалася митра з чорного фетру,

прикрашена срібними півмісяцями. Сім золотих монет були нашиті на його мантиї, а кучеряве волосся змащене стибієм.[7]

За мить він заговорив до мене, спитавши, чого я хочу.

Я відповів, що бажання моє — побачити їхнє божество.

"Наш бог на полюванні", — відрік жрець, і в його маленьких очах з'явився дивний вираз.

"Скажи мені, в якому він лісі, і я полюватиму разом із ним".

Він перебирав м'які торочки своєї мантиї довгими гострими нігтями.

"Наш бог спить", — стиха мовив він.

"Скажи мені, на якому ложі, і я стерегтиму його".

"Бог на бенкеті", — вигукнув він.

"Якщо вино солодке, я питиму його з ним, якщо воно гірке, я також питиму його з ним".

Він нахилив голову з зачудуванням, узяв мене за руку, підняв із землі та повів до храму.

У перших палатах я побачив ідола на яшмовому троні, облямованому великими перлами Сходу. Ідол був вирізаний із чорного ебенового дерева, і статура його була статурою пересічної людини. На чолі його сяяв яхонт, і густа олива крапала з волосся його на стегна. Стопи ідола були червоними від крові щойно зарізаного козеняти, і чересла його оперізував мідний пасок, унизаний сімома берилами.

І звернувся я до жерця: "Оце ваш бог?" І він відповів мені: "Оце наш бог".

"Покажи мені бога, — вигукнув я, — бо я тебе вб'ю". І торкнувся я руки його, і рука його скоцюрбилася.

Тоді жрець змолився до мене: "Нехай вельможний пан зцілить слугу свого, і я покажу йому бога".

Тоді дмухнув я йому на руку, і рука стала знову здоровою, а він затремтів і повів мене до других палат, і побачив я ідола у нефритовому лотосі, прикрашеному величезними смарагдами. Ідол, вирізаний зі слонової кості, був удвічі більший за звичайну людину. На чолі його сяяв хризоліт, груди його були змащені миррою і корицею. В одній руці тримав він кривий скіпетр із нефриту, а в другій — круглий кристал. На ногах його були мідні котурни, а товсту шию охоплювало намисто з місячного каменя.

І звернувся я до жерця: "Оце ваш бог?" І він відповів мені: "Оце наш бог".

"Покажи мені бога, — вигукнув я, — бо я тебе вб'ю". І торкнувся я очей його, й він засліп.

Тоді жрець змолився до мене: "Нехай вельможний пан зцілить слугу свого, і я покажу йому бога".

Тоді дмухнув я йому на очі, і повернувся до нього зір, і затремтів він знову, й повів мене до третіх палат, і не було там ані ідола, ані образа, а лише дзеркало кругле металеве, встановлене на вівтарі кам'яному.

І звернувся я до жерця: "Де ваш бог?"

І відповів він мені: "Немає тут бога, але це дзеркало, що ти бачиш, є Дзеркалом Мудрості. І відбивається в ньому все, що є на небі й на землі, окрім лише того, хто дивиться в нього. Не відбиває дзеркало лиця, щоб той, хто дивиться, став мудрим. Багато інших дзеркал існує, але всі вони Дзеркала Суджень. Це єдине є Дзеркалом Мудрості. Ось чому воно — божество, і ми молимося до нього".

І подивився я у дзеркало, і було там усе, як він сказав.

І зробив я дещо дивне, а що саме — не важливо, бо в долині, яка пролягає в одному дні путі від того місця, сховав я Дзеркало Мудрості. Дозволь мені знову увійти в тебе, служити тобі, і станеш ти мудрішим за мудрих, і Мудрість стане твоєю власністю. Дозволь мені увійти в тебе, і не буде мудрішого за тебе.

Та молодий Рибалка тільки розсміявся.

— Кохання краще за Мудрість, — вигукнув він, — а Русалонька кохає мене.

— О ні, немає нічого кращого за Мудрість, — відповіла Душа.

— Кохання краще, — сказав молодий Рибалка й пірнув у глибини моря, а Душа заплакала і пішла собі через болото.

І другий рік минув, і повернулася Душа на берег моря, і покликала молодого Рибалку, і піднявся він із глибин і запитав:

— Чому кличеш ти мене?

І відповіла йому Душа:

— Наблизься, я хочу поговорити з тобою про дивовижні речі.

І наблизився він, і влігся на мілині, і підклав руку під голову, і почав слухати.

І розповіла йому Душа:

— Коли ми розійшлися, то прийшов час для моєї мандрівки на південь. З Півдня приходить усе коштовне. Шість днів тривала моя подорож битими шляхами, що ведуть до міста богині місяця Іштар, запорошеними червоним пилом битими шляхами, якими ходять прочани, і вранці сьомого дня — о диво! — під ногами моїми розкинулося в долині місто.

Має те місто сім брам, і перед кожною брамою стоїть кінь бронзовий, що починає іржати, коли з гір спускаються бедуїни. Брами оббиті міддю, а сторожові вежі на мурах вкриті латунню. У кожній вежі стоїть лучник із луком у руках. На світанку б'ють лучники стрілою в гонг, а на заході сонця сурмлять у ріг.

Мені кортіло увійти, але варта зупинила мене і спитала, хто я такий, мала-бо я твою подобу — образ юнака. І я, тобто той юнак, відповів, що я дервіш і прямую до Мекки, де зберігається зелене покривало, на якому руками янголів вигаптуваний срібними літерами Коран. Переповнилися вони подивом і запросили увійти до міста.

Місто має вигляд казкового базару. Варто тобі було б побувати там зі мною. Уздовж вузьких вуличок тріпотять веселі ліхтарики, як великі метелики. Коли понад дахами віє вітер, вони піднімаються й опадають, як кольорові бульбашки. Перед своїми крамничками сидять крамарі на шовкових підстилках. Мають вони лискучі чорні бороди, тюрбани їхні вкриті золотими блискітками, і перебирають вони холодними пальцями довгі бурштинові чотки й низки намиста з огранених самоцвітів. Дехто з них торгує духмяними смолами й пахучими мастилами, і екзотичними парфумами з островів Індійського океану, і густою олією червоних троянд, і миррою, і маленькими, як цвяшки, прямими гвоздиками. Коли

хтось зупиняється поговорити з ними, вони кидають дрібочки ладану у свої жаровні, і повітря наповнюється пахощами. Бачив я сирійця, що тримав у руках тонку як очеретина трубку. З неї піднімалися сірі цівки диму, і, згоряючи, вона пахла, як рожевий мигдаль навесні. Інші продають срібні браслети, всіяні ясно-блакитною бірюзою, і прикраси для ніг із кручених шкіряних дротинок, оздоблені срібними перлами, і тигрові пазурі, оправлені в золото, і пазурі тієї золотавої кішки, леопарда, також у золоті, і сережки зі смарагдами, і каблучки, вирізані з нефриту. З чайхан долинає звук гітари, а курці опіуму озирають перехожих, й усміхнені їхні обличчя білі як полотно.

Справді, варто було б тобі побувати там зі мною. Виноторгівці проштовхуються крізь натовп, несучи на плечах великі чорні міхи. Більшість із них продають вино Ширазу, солодке як мед. Вони наливають його у невеличкі металеві келишки і посипають трояндовим листям. На ринковій площі стоять продавці фруктів з найрізноманітнішими плодами: тут і стиглий інжир з фіолетово-червоною м'якоттю; і жовті, немов топази, дині, що пахнуть мускусом; солодкі цитрини та райські яблука, грона білого винограду, круглі жовтогарячі помаранчі й довгасті зелено-золотаві лимони. Якось я побачив слона. Хобот його був пофарбований у червоний і жовтогарячий кольори, вуха прикрашала сітка, сплетена з темно-червоної шовкової тасьми. Він зупинився біля однієї з крамничок і почав поїдати помаранчі. А хазяїн тільки сміявся. Ти й уявити собі не можеш, які дивні там люди. Коли вони щасливі, то йдуть до продавця птахів, купують пташку в клітці й випускають її на волю, щоб радість їхня була ще сильнішою, а коли вони у скорботі, то шмагають себе колючими шипшиновими гілками, щоб біль не вщухав.

Якось увечері зустрів я негрів, що несли важкий паланкін через базар. Був той паланкін із визолоченого бамбуку, жердини — з червоного полакованого дерева, прикрашені мідяними павичами. На віконцях колихалися прозорі фіранки з мусліну, розшиті крильцями жуків і дрібненькими річковими перлинами, і коли паланкін проносили повз мене, визирнула з нього блідолиця Черкешенка й усміхнулася до мене. Я пішов (бо ж твоя зовнішність була в мене) за нею слідом, і негри

прискорили крок і набурмосилися. Але мені то було байдуже. Я відчував, що мене охопила страшенна цікавість.

Нарешті зупинилися вони біля квадратного білого будинку. Не було у ньому вікон, лише дверцята малі, як двері до гробниці. Поставили вони паланкін на землю і тричі постукали мідним молотком. Через хвіртку визирнув Вірменин у каптані з зеленої шкіри і, побачивши їх, відчинив ворота, розстелив на землі килим, і ступила на нього жінка. Пішла вона, а тоді озирнулася та знов усміхнулася до мене. Ніколи не бачив я такого блілого обличчя.

Коли зійшов місяць, повернувся я на те місце і шукав той будинок, але не було його там. І зрозумів я, хто була та жінка й чому усміхалася до мене: була вона богинею місяця.

Тобі, безумовно, варто було б побувати там зі мною. На свято Молодика — щойно народженого місяця — юний Імператор попрямував зі свого палацу до мечеті помолитися. Чуб і борідка його були пофарбовані трояндовим листям, а щоки припудрені розтертим на порошок золотом. Стопи його ніг і долоні були жовтими від шафрану.

На світанку він вийшов із палацу в мантиї срібній, а на заході сонця повернувся назад у мантиї золотій. Люди кидалися на землю й ховали свої обличчя, але я не став того робити. Я стояв біля ятки торговця фініками й чекав. Коли Імператор побачив мене, він звів свої насурмлені брови й зупинився. Я стояв нерухомо і не складав йому шани. Люди дивувалися з моєї зухвалості, радили щодуху бігти з їхнього міста. Я і слухати їх не хотів, а пішов собі та всівся біля продавців чужоземних божків, і кожен із них подарував мені божка, й усі вони благали, щоб я їх залишив.

Тієї ночі, коли я лежав на подушках у чайхані на Гранатовій вулиці, увірвалася імператорська варта і потягла мене до палацу. Я ішов уперед, а вони замикали за мною кожні двері й навішували на них ланцюги. Усередині був великий двір, опоясаний аркадою. Стіни з білого алебастру

де-не-де прикрашені були синіми й зеленими пташками. Тягнулися вгору колони з малахіту, долівка вимощена була мармуром, що нагадував кольором квітку персика. Ніколи в житті не бачив я нічого подібного.

Коли я перетинав двір, з балкона на мене дивилися дві жінки, запнуті у серпанок, і проклинали вони мене. Вартові підганяли мене, їхні списи дзвеніли об поліровану долівку. Відчинили вони ворота з різьбленої слонової кості, й опинився я у зрошуваному садку на сімох терасах. Цвіли там тюльпани й іпомеї, зростало сріблясте алое. Тоненькі як очеретинки струмені фонтану злітали у заповищене повітря. Кипариси здіймалися, як вигорілі смолоскипи. На одному з них розливався щебетом соловейко.

У кінці саду стояла альтанка. Ми підійшли, і назустріч нам вийшли двоє євнухів. Жирні їхні тіла тряслися при ходьбі, вони з цікавістю поглядали на мене з-під важких жовтих повік. Один із них відвів убік начальника варти і щось зашепотів йому на вухо. Другий жував ароматні пастилки, які картинним жестом витягував з овальної коробочки лілової емалі.

За кілька хвилин начальник варти розпустив охоронців. Вони повернулися до палацу, а євнухи неквапно пішли слідом, зриваючи дорогою солодкі ягоди шовковиці. Старший із євнухів озирнувся й посміхнувся до мене зловісно.

Тоді начальник варти вказав мені на вхід до альтанки. Я рушив без страху, відсунув важку завісу й увійшов.

Юний Імператор простягся на ложі з фарбованих лев'ячих шкір, а на зап'ястку в нього сидів кречет. За ним стояв у мідяному тюрбані нубієць, оголений до пояса, з важкими сережками у вухах. Поруч із ложем на столі лежав великий сталевий ятаган.

Побачивши мене, Імператор спохмурнів і сказав: "Як звати тебе? Не знаєш хіба, що я Імператор у цьому місті?" Але я не відповів йому нічого.

Вказав він пальцем на ятаган, нубієць вхопив його, підскочив до мене й щосили вдарив. Лезо просвистіло крізь мене, але не завдало найменшої шкоди. Нубієць упав долілиць, а коли підвівся, то зуби його клацали від жаху, і він сховався за ложем.

Імператор скочив на рівні ноги, рвонув спис із підставки для зброї й метнув у мене. Я упіймав його на льоту й розламав надвоє. Імператор пустив у мене стрілу, але я підняв руки й зупинив її на півдорозі. Тоді він витяг з-за паска з білої шкіри кинджал і встромив його нубійцеві в горло, аби той раб не розповів нікому про його безчестя. Невільник корчився, як затоптана змія, і криваво-червона піна лопалася на його губах.

Коли нубієць випустив дух, Імператор витер із чола блискучий піт серветкою з пурпурового шовку та звернувся до мене:

"Чи ти пророк, бо не можу я зашкодити тобі, чи ти син пророка, що я не здатен поранити тебе? Благаю, залиш моє місто сьогодні ввечері, бо доки ти тут, я не можу бути володарем".

І відповів я йому:

"Я згоден — за половину твоєї скарбниці. Віддай мені половину твоєї скарбниці, і я піду".

Узяв він мене за руку і вивів до саду. Начальник варті, побачивши мене, здивувався. Євнухи, уздрівши мене, затремтіли і впали на землю від страху.

А була в тім палаці зала, що має вісім стін із червоного порфіру, а зі стелі, викладеної мідяною лускою, звисають світильники. Торкнувся Імператор однієї стіни — і вона розчинилася, й увійшли ми до коридору, освітленого смолоскипами. У нішах обабіч стояли величезні винні глеки, по вінця натоптані срібними монетами. Коли ми дійшли до середини коридору, мовив Імператор слово, якого не можна вимовляти, і гранітні

двері повернулися на секретній пружині, і затулив він обличчя долонями, щоб очі його не засліпили від блиску.

Ти не повіриш, яке то було розкішне, нечуване місце! Стояли там панцири гігантських морських черепах, наповнені перлинами, цілі гори рубінів червоніли в порожнистих брилах місячного каменю. Золото зберігалось у скринях, оббитих слоновою шкірою, а золотий пісок — у шкіряних пляшках. Були там опали у кришталевих кубках, були сапфіри у чашах із нефриту. Круглі зелені смарагди розкладені були за величиною на тонких підставках зі слонової кості, в одному кутку стояли повні шовкові торбини — одні з бірюзою, інші з берилами. Видовбані слонячі бивні заповнювали пурпурові аметисти, а у ріжках мідяних насипані були різнобарвні халцедони і яхонти. Кедрові колони опліталися намистами з жовтого тигрового ока. На пласких довгастих щитах громадилися карбункули винного кольору і кольору трави. Й усе, про що я тобі розповідаю, — лише мала крихта того, що там зберігається.

Тоді Імператор відвів долоні від очей своїх і озвався до мене:

"Оце моя скарбниця, і половина цих скарбів — твоя, як я й обіцяв. Дам тобі трьох верблюдів із погоничами, і виконуватимуть вони всі твої забаганки, і відвезуть твою частку скарбів у будь-який куточок землі, лише назви його. Тільки слід це зробити сьогодні до ночі, бо не хочу я, аби мій батько Сонце бачив, що є в моєму місті людина, яку я не в змозі вбити".

Але я відповів йому:

"Золото, що лежить тут, — твоє, і срібло також твоє, як і твої коштовні самоцвіти й дорогоцінності. Мені ж не потрібне це все. Не візьму я в тебе нічого, окрім малої каблучки, що ти її носиш на мізинці".

Насупився Імператор.

"Це всього лише свинцева каблучка, — вигукнув він, — не має вона жодної цінності. Тож забирай свою половину скарбниці й залиш моє місто".

"О ні, — відповів я, — нічого я не візьму, крім тієї свинцевої каблучки, бо відаю я, що написано на ній зсередини і для чого".

Затремтів Імператор і змолився до мене:

"Забирай усю скарбницю й залиш місто. Половина моя буде також твоєю".

І зробив я дивну річ, але що саме — байдуже, бо в печері, що знаходиться в одному дні путі звідси, сховав я Каблучку Скарбів. Це лише один день переходу звідси, і Каблучка Скарбів чекає на тебе. Той, хто володіє нею, багатший за всіх царів на світі. Іди туди, бери її, і всі багатства світу стануть твоїми.

Але молодий Рибалка розсміявся.

— Кохання краще за Багатство, — вигукнув він, — а Русалонька мене кохає.

— О ні, немає кращого за Багатство, — заперечила Душа.

— Кохання краще, — відказав молодий Рибалка і пірнув у морські глибини, а Душа заплакала й пішла собі через болото.

І коли третій рік пролетів, прийшла Душа на берег Моря, покликала молодого Рибалку, вплив він із глибини й запитав:

— Чого ти кличеш мене?

А Душа відповіла:

— Наблизься, я хочу поговорити з тобою про дивовижні речі.

І наблизився він, і влігся на мілині, і підклав руку під голову, і почав слухати.

І розказала йому Душа:

— Знаю я одне місто, і є в ньому таверна, що стоїть над річкою. Ми сиділи там із моряками, а що маю я твою подобу — образ юнака, то бачили вони в мені юнака. Моряки пили два види вин, різні за кольором, і їли ми ячмінний хліб і дрібну солону рибку, що подається з лавровим листом і з оцтом. Ми сиділи й веселилися, і тут увійшов якийсь старигань зі шкіряною підстилкою й лютнею, яка мала два ріжки бурштинові. Він розстелив свій килимок на підлозі, вдарив по струнах своєї лютні — і вбігла дівчинка, личко якої було затулене легким серпанком, і затанцювала перед ним. Хоч личко її було прикрите, але ніжки — оголені. Оголені були ніжки, й літали вони над килимком, як малі білі горлиці. Ніколи не бачив я такого дива, а місто, де вона танцює, усього в одному дні дороги звідси.

Як почув молодий Рибалка слова своєї Душі, згадав він, що його Русалонька не має ніжок і не може танцювати. І палка жага охопила його, і мовив він до себе: "Це лише один день путі, і зможу я повернутися до коханої моєї", — і він засміявся, підвівся на мілині й попрямував до берега.

І як вийшов він на сухий берег, засміявся знову і простяг руки до своєї Душі. У Душі вихопився несамопитий крик радості, і побігла вона йому назустріч, і увійшла в нього, і побачив молодий Рибалка, що лягла на піску тінь від його тіла, яка є тілом душі.

І мовила до нього Душа:

— Годі зволікати, рушаймо туди негайно, бо морські божки заздрісні й мають за слуг чудовиськ, що виконують їхні накази.

І поспішили вони, й усю ніч мандрували у місячному сяйві, а весь наступний день мандрували у сяйві сонячному, і надвечір дісталися міста.

І спитав молодий Рибалка в Душі своєї:

— Це і є місто, де танцює та, про яку йшла мова?

І відповіла йому Душа його:

— Це не те місто, а інше. Проте увійдімо до нього.

І увійшли вони до міста, і пішли вулицями, і на вулиці Золотарів побачив молодий Рибалка виставлений на ятці чудовий срібний келих. І сказала йому Душа його:

— Забери той срібний келих і сховай.

Він забрав келих, сховав його в складках свого плаща, і квапливо залишили вони місто оте.

І коли відійшли вони на три милі від міста, насупився молодий Рибалка, жбурнув келих подалі від себе та сказав своїй Душі:

— Навіщо було мені забирати келих і ховати, адже то лихий учинок?

І відповіла йому Душа його:

— Втихомирся, втихомирся.

Надвечір другого дня підійшли вони до міста, і спитав молодий Рибалка у Душі своєї:

— Це і є місто, де танцює та, про яку йшла мова?

І відповіла йому Душа його:

— Це не те місто, а інше. Проте увійдімо до нього.

І увійшли вони до міста, і пішли вулицями, і на вулиці Продавців Сандалій побачив молодий Рибалка хлопчика, що стояв біля жбана з водою. І сказала йому Душа його:

— Відлупцюй це хлоп'я.

І він лупцював хлопця, доки той не залився сльозами, а потому вони квапливо залишили місто.

І коли відійшли вони на три милі від міста, гнів охопив молодого Рибалку, і спитав він у Душі своєї:

— Навіщо було мені лупцювати хлопчика? Адже то лихий вчинок!

І відповіла йому Душа його:

— Втихомирся.

Надвечір другого дня підійшли вони до міста, і спитав молодий Рибалка у Душі своєї:

— Це і є місто, де танцює та, про яку йшла мова?

І відповіла йому Душа його:

— Можливо, це і є те місто, отже увійдімо до нього.

І увійшли вони до міста, і пішли вулицями, але ніде не бачив молодий Рибалка ані річки, ані таверни над нею. А мешканці міста якось дивно на нього позирали, і злякався він, і сказав Душі своїй:

— Ходімо мерщій звідси, бо тієї танцівниці з білими ніжками немає тут.

Але Душа відповіла:

— О ні, зачекаймо, бо ніч темна, а на дорозі розбійники.

От він уместився на базарній площі й задрімав, та невдовзі підійшов до нього Купець у каптурі та плащі з татарського полотна; на кінці очеретини тримав він роговий ліхтар. І звернувся до Рибалки Купець:

— Чого ти сидиш на базарній площі, коли всі крамниці зачинені, а тюки з крамом спаковані?

Відповів йому молодий Рибалка:

— Не можу я знайти в цьому місті таверни, не маю я в цьому місті родича, який міг би дати мені прихисток.

— Хіба всі ми не родичі? — запитав Купець. — Хіба не один і той самий Бог створив нас? Тож ходімо зі мною, маю я спочивальню для гостей.

І підвівся молодий Рибалка, і пішов услід за Купцем до його домівки. Пройшли вони через гранатовий садок, увійшли до будинку, приніс Купець йому трояндової води у мідниці, щоб помити руки, подав стиглі

дині, щоб угамувати спрагу, і поставив перед ним тарілку рису зі шматком печеної козлятини.

Коли молодий Рибалка попоїв, купець відвів його до спочивальні і побажав доброї ночі. Молодий Рибалка подякував йому, поцілував перстень у нього на руці й розкинувся на килимах з фарбованої козячої вовни. Тоді він накрився покривалом із чорного каракуля і заснув.

За три години до світанку, коли ніч була ще темна, розбудила його Душа і сказала:

— Вставай та йди до кімнати Купця, де він спочиває, і вбий його, і забори його золото, бо воно нам потрібне.

Підвівся молодий Рибалка, прослизнув до кімнати Купця, а там у ногах його лежала крива шабля, а на таці збоку — дев'ять гаманців із золотом. Протягнув він руку до шаблі, та коли він її торкнувся, купець здригнувся й прокинувся, скочив на рівні ноги, сам ухопив шаблю і гукнув до молодого Рибалки:

— Отак ти платиш злом за добро, віддячуєш пролиттям крові за ласку, яку я виявив до тебе?

Але Душа звеліла молодому Рибалці:

— Бий його!

І той ударив так, що Купець знепритомнів, а сам ухопив дев'ять гаманців із золотом і швидко пронісся через гранатовий садок, і побіг назустріч зірці, і була то ранкова зоря.

І коли відійшли вони на три милі, молодий Рибалка ударив себе в груди і спитав у Душі своєї:

— Навіщо було мені вбивати купця і забирати його золото? Ти просто уособлення зла!

А Душа його відповіла йому:

— Втихомирся, втихомирся.

— О ні! — закричав молодий Рибалка. — Бо все, що ти мене примушуєш робити, ненависне мені. І тебе я також ненавиджу, я наказую тобі пояснити, навіщо ти чиниш таке зі мною.

І відповіла йому Душа його:

— Коли ти прогнав мене від себе у широкий світ, не дав ти мені серця, і довелося мені навчитися робити лихі речі — аж поки це не припало мені до вподоби.

— Що кажеш ти? — прошепотів молодий Рибалка.

— Сам знаєш, — відрекла Душа. — Ти сам це добре знаєш. Хіба забув ти, що не дав мені серця? Гадаю, що ні. Тож не мордуйся сам і не мордуй мене, а втихомирся, бо не існує болю, якого б ти не відав, і не існує насолоди, яку б ти не прийняв.

Почувши ці слова, молодий Рибалка затремтів і сказав Душі своїй:

— О ні, ти просто уособлення зла, ти примушуєш мене забути кохану мою, ти спокушаєш мене принадами, ти ведеш мене на шляхи гріха.

І відповіла йому Душа його:

— Ти забув, що коли послав мене у широкий світ, то не дав мені серця? Облиш, ходімо до іншого міста, розважимося, адже маємо ми дев'ять гаманців золота.

Але молодий Рибалка витяг дев'ять гаманців із золотом, жбурнув їх на землю і почав топтати.

— О ні, — вигукнув він, — я не хочу мати з тобою справу, не піду я нікуди з тобою, і точнісінько як колись вигнав тебе від себе, так вижену й зараз, бо не робиш ти мені нічого доброго.

І став він спиною до місяця, і маленьким ножиком з рукояттю із зеленої зміїної шкіри спробував відтяти від ніг своїх тінь од тіла, яка є тілом душі.

Проте Душа його не відділилася від нього, не слухалася його наказів, а сказала:

— Чари, про які розповідала тобі Чаклунка, більше не діють, бо я не в змозі покинути тебе, як і ти не в змозі прогнати мене. Тільки один раз у житті може людина відіслати свою душу від себе, але той, хто приймає її назад, приймає назавжди — це і покарання його, і винагорода.

Молодий Рибалка пополотнів, заломив руки й вигукнув:

— О брехлива відьма, чому вона мені нічого не сказала?

— Вона не брехлива, — відповіла Душа, — просто вона вірна тому, кого обожнює, чиєю служницею буде довіку.

І коли молодий Рибалка збагнув, що ніколи вже не позбудеться своєї Душі, яка була лихою Душею, і що залишиться вона з ним назавжди, упав він на землю й гірко заплакав.

Коли прийшов день, підвівся молодий Рибалка і звернувся до своєї Душі:

— Я зв'яжу собі руки, щоб не виконувати твоїх наказів, замкну вуста свої, щоб не повторювати твоїх слів, і повернуся до того місця, де зустрів я кохану мою. Просто в море повернуся я, в ту затоку, де вона полюбляє співати, і покличу я її, і розповім їй, якого лиха накоїв, на які лихі вчинки мене штовхнули.

А Душа спокушала його і говорила:

— Хто вона, твоя кохана, до якої ти хочеш повернутися? У світі є набагато гарніші за неї. Є танцівниці Самарії, які в танцях наслідують пташок і звірів. Ноги їхні пофарбовані хною, в руках вони тримають срібні дзвіночки. Вони сміються, танцюючи, і сміх їхній чистий, як сміх струмка. Ходімо зі мною, я покажу їх тобі. Навіщо ти переймаєшся думками про гріх? Хіба те, що солодко їсти, не створене для їжі? Хіба є отрута в тому, що солодко пити? Не мордуйся, а йди зі мною до іншого міста. Є тут неподалік містечко з садом тюльпанових дерев. І проживають у тому чарівному саду павичі білі і павичі з лазуровими грудьми. Коли розпускають вони свої хвости на сонці, то подібні вони до дисків зі слонової кості й дисків зі золота. Та, що годує їх, танцює задля втіхи, й іноді танцює вона на руках, а іншим разом танцює ніжками. Очі її підмальовані стибієм, тонкі ніздрі — як крила ластівки. В одну ніздрю встромлена крихітна квіточка, вирізьблена з перлини. Сміється вона у танку, і срібні кільця на ногах її дзенькають, мов дзвоники. Тож не мордуйся більше, й ходімо вдвох до того міста.

Але нічого не відповів своїй Душі молодий Рибалка, замкнув він вуста свої печаткою мовчання, закрутив собі руки міцним дротом і вирушив назад, до того місця, звідки прийшов, а саме до тієї малої затоки, де полюбляла співати його кохана. А Душа його дорогою безупинно спокушала принадами, але він не відзивався, не вчиняв лиха, на яке вона його підбурювала, бо дуже сильною була влада кохання в ньому.

І коли вийшов він на берег моря, то розпутав руки свої, зняв печатку мовчання з вуст своїх і покликав Русалоньку. Але не вийшла вона на поклик його, хоч і молив і благав він її цілісінький день.

А Душа брала його на глум і кпини:

— Щось замало радості маєш ти з кохання свого. Ти — як людина, котра у смертну годину ллє воду в розбите начиння. Ти віддаєш усе, що маєш, але нічого не отримуєш навзамін. Пішов би ти краще зі мною, бо відаю я, де лежить Долина Насолоди і що в ній можна робити.

Але нічого не відповів своїй Душі молодий Рибалка, а сплів собі у розколині скель хижку і прожив у ній аж рік. І щовечора кликав він Русалоньку, і щодня гукав він її, і щоночі вимовляв він її ім'я. Проте так і не піднялася вона з моря побачитися з ним, і ніде в морі не міг він її знайти, хоч і шукав по гротах і в зеленій воді, у лагунах припливів і в глибоких вирах.

А Душа безнастанно підбурювала його на зло і нашіптувала про жахливе. Та не взяла вона над ним гору, такою сильною була влада кохання в ньому.

Коли минув рік, подумала собі Душа: "Я спокушаю й під'юджую мого хазяїна на лихе, але дужче за мене його кохання. Тепер я спокушатиму його добром, тоді він піде за мною".

І мовила Душа до молодого Рибалки:

— Ти дізнався про радощі світу, та не схотів слухати мене. Дозволь мені розказати про страждання світу, можливо, тоді ти дослухаєшся до моїх слів. Бо насправді Страждання править світом і нікому не вдається уникнути його лабетів. Одні потребують одежини, інші не мають хліба. І в королівських пурпурових шатах, і в латаному ганчір'ї сидять вдови. Човгають по болотах прокажені, ненавидять вони одне одного. Виходять

на битий шлях жебраки, але порожніми лишаються їхні гаманці. Вулицями міст сновигає Голод, а під брамою сидить Чума. Ну ж бо, ходімо зі мною, ти виправиш усе. Навіщо тобі отут час марнувати, навіщо кликати свою кохану, яка не приходить на поклик твій? І що таке кохання, що ти його так високо цінуєш?

Але не відповів молодий Рибалка нічого, бо сила кохання його була велика. І щоранку кликав він Русалоньку, і щодня гукав її, і щоночі вимовляв її ім'я. Проте так і не піднялася вона з моря побачитися з ним, і ніде в морі не міг він знайти її, хоч і шукав по річках, що вливалися в море, і в долинах під хвилями, і в морі, яке ніч робить бузково-червоним, і в морі, яке світанок фарбує насіро.

І другий рік скінчився, і мовила Душа до молодого Рибалки, коли сидів він самотньо вночі у хижці своїй:

— Гай-гай! Спокушаю я тебе злом, і спокушаю добром, але кохання сильніше за мене. Тож не спокушатиму я тебе більше, але благаю, впусти мене в серце своє, і тоді я стану одним цілим із тобою, як раніше.

— Певна річ, ти можеш увійти в моє серце, — відповів молодий Рибалка, — адже за всі дні блукання світами без серця, мабуть, страждання переповнило тебе.

— Ой леле! — вигукнула Душа. — Не можу я знайти входу, бо серце твоє заповнило кохання.

— Як би я хотів тобі допомогти! — мовив молодий Рибалка.

І щойно вимовив він ці слова, як пролунало з глибин моря тужливе голосіння, яке чують люди, коли хтось із Морських Мешканців помирає. Молодий Рибалка рвонувся зі своєї хижки на берег. Чорні хвилі котилися до землі й несли щось біліше за срібло. Був їхній тягар білий, як піна морська, і гойдався у хвилях, як квітка. Прибій вихопив його у хвиль, піна

забрала в прибою, берег узяв його — і біля ніг своїх побачив молодий Рибалка тіло своєї Русалоньки. І лежала вона перед ним мертва.

Ридаючи, як зломлена горем людина, впав він біля неї, і цілував холодні рожеві уста, і перебирав її вогке бурштинове волосся. Впав він біля неї на пісок і ридав, тріпочучи ніби від радості, і притискав її до грудей своїми засмаглими руками. Холодні були її губи, та він цілував їх. Солоний був мед її кіс, але він впивався гіркою радістю. Він цілував її мертві повіки, і кришталики солі, що виступили на них, були не такими солоними, як його сльози.

І мертвій коханій сповідався він. У ніжні мушлі вух її вливав він терпке вино своєї повісті. Поклав він маленькі руки її собі на плечі, пестив пальцями тонку очеретинку її шиї. Гіркою, гіркою була його радість, і повним дивної втіхи був його біль.

Темне море підступало дедалі ближче, біла піна стогнала, ніби прокажений. Білими пазурами піни дряпало море берег. З палацу Морського Царя знову долетіло голосіння жалобне, і далеко в морі великі Тритони хрипко сурмили у мушлі-ріжки.

— Утікай звідси, — просила його Душа, — бо море підкочується дедалі ближче, і якщо ти зволікатимеш, поглине воно тебе, вб'є. Утікай звідси, я боюся, бо бачу, що серце твоє для мене закрите силою кохання твого. Утікай звідси у місце безпечне. Ти ж не виженеш мене на той світ без серця, ні?

Та не слухав молодий Рибалка Душі своєї, тільки до Русалоньки мовив він:

— Кохання краще за Мудрість, цінніше за скарби і прекрасніше за ніжки дочок людських. Вогонь не може його здолати, ані вода потопити. Я кликав тебе на світанку, та не з'являлася ти на поклик. Місяць чув твоє ймення, а ти замкнула свій слух для мене. Бо підступно тебе я покинув і

тільки на власні муки звідси пішов. Але завжди кохання до тебе було зі мною, і ні на крихту не зменшувалася сила його, і ніщо не могло подолати його, хоча я бачив зло і бачив добро. А тепер ти померла, і, безсумнівно, помру з тобою і я.

А Душа благала його полишити це місце, але він не слухав — таким сильним було його кохання. А море підступало дедалі ближче, намагалось захлеснути його хвилями своїми, і коли він усвідомив, що кінець його близько, поцілував він нестямними вустами холодні уста Русалоньки, і серце його розбилося. Повнота його кохання розірвала йому серце, і знайшла в нім Душа шпаринку, увійшла в серце і стала з ним одним цілим. І тоді накрило море молодого Рибалку своїми хвилями.

А вранці Священик пішов благословити море, бо розгулялося воно. Разом із ним пішли й ченці та музики, свічкарі та кадильники ладану, й багато усякого люду.

І коли Священик вийшов на берег, то побачив, що лежить у прибої потопельник — молодий Рибалка, що охопив мертве тіло Русалоньки. Відступив Священик, спохмурнілий, перехрестився і вигукнув повним голосом:

— Не благословлятиму я ані моря, ані тих, хто в ньому. Прокляті хай будуть Морські Тварі, прокляті хай будуть ті, хто з ними знається. А цей, котрий заради кохання зрікся Бога і лежить отут зі своєю любаскою, вбитий судом Божим, — візьміть його тіло й тіло коханки його та поховайте в кутку кладовища, де ховають нечестивих, і не ставте над ними жодного знака, аби ніхто не довідався, де вони упокоїлися. Бо були вони прокляті за життя, і прокляті будуть після смерті.

І зробили люди, як він наказав, і в Кутку Нечестивих, де не росте медоносне зілля, викопали вони глибоку яму і поховали в ній двох мерців.

І коли минув третій рік відтоді, одного дня — а день був святковий — пішов Священик до каплиці, щоб показати люду рани Христові і розповісти їм про гнів Божий.

І коли вдягнувся він у свої ризи, і ввійшов до церкви, і схилив коліна перед олтарем, уздрів він, що олтар аж рясніє від квітів чудесних, яких він не бачив ніколи. Дивовижні ті квіти були, краси не буденної, і краса та стривожила йому серце, й аромат їхній був п'яний, і відчув він радість, от тільки збагнути не міг, чому він радіє.

Тоді відімкнув він святилище й розкурив ладан у дароносиці, що зберігалася там, і показав людям святу облатку, і сховав її знову під священним покривалом. А потім звернувся він до пастви своєї й хотів говорити про гнів Божий. Але краса білих квітів збентежила його, й аромат їхній був такий солодкий, що інші слова зірвалися з вуст його, й заговорив він не про гнів Божий, а про бога, наймення якому Любов. А чому говорив він так, і сам не знав.

І коли закінчив він проповідь, люди ридали, а Священик повернувся до ризниці, й на очах його бриніли сльози. Увійшли диякони і почали знімати з нього ризи, і узяли від нього стихар, і пояс, і стрічку нарукавну, і фелон. А він стояв, як уві сні.

І коли роздягли вони його, поглянув він на них і мовив:

— Що це за квіти, що стоять на олтарі, звідки вони тут узялися?

І відповіли йому диякони:

— Що за квіти, сказати не вміємо, але принесли їх із Кутка Нечестивих.

І затремтів Священик, і повернувся до себе додому, і почав молитися.

А вранці, ще до схід сонця, пішов він з ченцями й музиками, зі свічкарями й кадильниками, і з іншим людом на берег Моря, і благословив він Море й усіх істот, що населяють його. І Фавнів благословив, і крихітних створінь, що танцюють по лісах, і тих блискучих істот, що позирають з-поміж листя. Усе, що існує в Божому світі, благословив він, і людей охопила радість і подив. Але ніколи вже більше не виростили в Кутку Нечестивих квіти, лишалося те поле безплідним, як і раніше. І ніколи вже більше не з'являлися в затоці морські мешканці, як траплялося раніше, бо вибралися вони в іншу частину великого Моря.